

EXEMPEL PÅ PROJEKT SOM FÅTT STÖD AV LARS SALVIUSFÖRENINGEN

2020

Projekt: Nyfiken på hus – en arkitekturbok för barn och för vuxna

Projektansvarig: Johan Hagesund, DIBB förlag

Resultat och erfarenheter: *Nyfiken på hus – en arkitekturbok för barn och för vuxna* är skriven av Karin Schönmejr Elfström och illustrerad av Kristina Alfonsdotter. För att göra boken tillgänglig, läsvänlig och pedagogisk har man använt såväl foton som illustrationer.

Syftet med boken är att väcka barns nyfikenhet och intresse för arkitektur. Den innehåller 18 kända och mindre kända byggnader, som till exempel Turning Torso i Malmö, Stockholms stadshus och Globen i Stockholm, samt flerbostadshuset Katscha i Norrköping och Mårten skinnares dass i Vadstena. Byggnaderna representerar olika epoker och stilar och finns på olika platser i landet. Dessutom har husen det gemensamt att det finns en spännande, rolig eller lite läskig sak att berätta om dem. I slutet av boken finns ett faktaavsnitt om hur hus är byggda, varför de ser ut som de gör och hur de sett ut under olika perioder i historien.

Bibliotekstjänst gav boken betyget 5 av 5. Arkitekten Gert Wingårdh skrev bland annat: "Enkelt och pedagogiskt språk. Fina bilder och illustrationer. Finns bara saker att vinna på att intressera unga människor för arkitektur."

Arkitekturhistoriker Martin Rörby, bland annat känd från SVT:s "Arkitekturens pärlor", säger så här om boken:

"Jag tycker resultatet är ännu vassare än jag hade vågat hoppas! Och dessutom bjuder boken, inte minst tack vare Kristina Alfonsdotters karaktärsfulla illustrationer, på ett i bästa mening eget tilltal!"

2019

Projekt: En svensk tiger. En historievetenskaplig podd

Projektansvarig: Henrik Arnstad, producent

Resultat och erfarenheter: Henrik Arnstad och författaren Ola Larsmo kunde med stipendiet skaffa sig inspelningsutrustning, mikrofoner, videokamera och nödvändig mjukvara för en podd samt en egen kanal på Youtube. De inledde med en reportageresa till Helsingfors för att i podden presentera ny forskning kring

”frändefolkskrigen” 1918 – 1922. En videofilm bar titeln ”Neighbours in War and Peace: Finland, Sweden and the Historians during the 20th Century”.

Webben ensvensktiger.org producerades åt podden. Där finns alla avsnitt samlade. Ytterligare några exempel på teman är *Epidemier, människor och samhälle 1918–2020*, *TV-drottningarna anfaller!*, *De universella mänskliga rättigheterna: Att formulera människans godhet*, *Politiska historieförfalskningar* och *Frikyrkorna och den svenska demokratin*.

Arnstad skriver att podden åtnjuter popularitet ”hos en hungrig lyssnarskara” och har kommit upp i över en halv miljon lyssnare.

2018

Projekt: Manus till en bok om medier och information

Projektansvarig: Margareta Melén, titel

Resultat och erfarenheter: Projektet ska utmynna i en bok med digitaliseringens dilemman som övergripande tema. Området är medie- och informationskunnighet och bygger på internationell forskning i ämnet.

Efter att ha fått nej på sitt färdiga manus från ett förlag, beslöt Melén att omarbete manuset genom att i ännu högre grad lyfta fram människan George Boole. Hon skriver att många känner till Einstein och Turing men att inte ens ämnesspecialister alltid är medvetna om att det bakom den matematiska och datalogiska termen ”boolesk” döljer sig en människa av kött och blod. Boole kom från en enkel bakgrund och var i stort sett självlärd, och det var hans symboliska logik eller binära teckensystem som i den amerikanske elektroingenjören Claude Shannons tolkning skulle leda till de upptäckter som ligger bakom varje mejl som sänds, varje videofil som spelas upp och varje webbsida som laddas.

Boken tar upp frågor som ”Vem äger informationen?” och ”Vad gör vi åt desinformationen och det hot mot demokratin som den ytterst utgör?”

Några kapitelrubriker är:

”Ingen Boole, inget Google” – prolog

”Boole och Claude Shannon” ”Working Class Hero”

”Mer än en matematiker”

”Vår booleskavärld” – om tillämpningarna av Booles matematiska tänkande.

– Om vi vill att Internet ska förändras till det bättre kan vi inte fortsätta på den inslagna vägen och överlämna all kontroll åt ingenjörerna, skriver Melén.

Projekt: Medlöperi och motstånd, utställning på Norrköpings stadsmuseum

Projektansvarig: Johan Perwe, författare, journalist och historiker

Resultat och erfarenheter: På Förintelsens minnesdag den 27 januari 2020 öppnade utställningen "Medlöperi och Motstånd" på Norrköpings stadsmuseum. Utställningen beskriver nazismens framväxt samt motstånd och flyktingmottagande i Norrköping under 1930-talet och andra världskriget.

Utställningen knyter an till historiska kunskaper om och erfarenheter av liknande nutida rörelser och stämningar. Den riktar sig främst till högstadie- och gymnasieelever, men den är även anpassad för allmänheten.

Genom projektbidraget kunde Perwe göra research, ta fram underlag och formulera pedagogiska utställningstexter i nära samarbete med medarbetare på stadsmuseet.

Han skriver att lärdomarna var många. Texterna måste vara korta, precisa och tillgängliga och vända sig till både unga och gamla, i många fall inte alltid insatta eller pålästa besökare. Arbetet var mycket inspirerande men också tidskrävande, med otaliga och behövliga korrvändor. Trots noggrannhet och gedigen faktagranskning blev utställningen attackerad från nazister och högerextremt håll, polisanmäld och ifrågasatt. Men Perwe förklarar att man redde ut det, och han tillägger att resultatet blev över förväntan.

Norrköpings stadsmuseum slog besöksrekord och utsågs till årets museum 2021, främst tack vare denna utställning. På grund av det stora intresset och den utdragna pandemin förlängdes utställningsperioden och visas fortsatt ända fram till oktober 2022. Nyligen tog museet också beslut om att producera en digital version för webben.

En annan positiv följd av projektet är att Perwe, på basis av sin kommande bok, kommer att kopplas in i ett liknande utställningsprojekt kring nazism och motstånd i Linköping.

2017

Projekt: *Universum på glänt: Hundra år av svensk astronomi. Blogg och bok.*

Projektansvarig: Jesper Sollerman, professor

Resultat och erfarenheter: År 2019 firades att Svenska astronomiska sällskapet, SAS, fyllde 100 år.

Med hjälp av bidraget kunde bloggen "100 astronomiska" drivas av idéhistoriken Johan Kärnfelt samt Dan Kiselman, sekreteraren för Svenska astronomiska sällskapet, och projektledare Jesper Sollerman, sällskapets dåvarande ordförande.

Målet var att under 100 dagar under året lyfta 100 guldkorn från de senaste 100 åren av svensk astronomihistoria. Bidraget ledde senare till att bloggen kunde stöpas om till en bok. Bloggens 36 författare finns nu alltså även i en 336 sidor tjock bok, där varje inlägg har blivit ett eget kapitel. Bloggen fick stor uppmärksamhet under 2019, och tidskriften Populär Astronomi skrev senare att bloggen "gör sig väldigt bra i bokformat".

Projektbidraget täckte halva kostnaden för att omvandla bloggen till en tryckt boken på Vulkan förlag. Den andra hälften bekostades av SAS, som kommer att få eventuella vinster av försäljningen.

Bidraget gick även till att köpa ett antal böcker som författarna fick i stället för arvoden.

Bland bloggarna tillika bokkapitlen kan nämnas *Svenska astronomiska sällskapet grundas*, *Sweden Solar System*, *Att bygga galaxer av glödlampor*, *Harry Martinsons Aniara*, *En svensk supernova*, *Svenska namn i rymden*, *Kan en dyngbagge se en stjärna?* samt *Svenska astronomiska sällskapet – då, nu och i framtiden*.

2016

Projekt: Nytt på schemat – ekens lövfällning och lövsprickning. Medborgarforskning

Projektansvarig: Ayco Tack, professor

Resultat och erfarenheter: Ayco Tack vid Institutionen för ekologi, miljö och botanik vid Stockholms universitet har tillsammans med forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet och Helsingfors universitet lett ett projekt om medborgarforskning. Det innebär att de som bör få information om forskning deltar redan genom att skapa forskningsresultaten. Projektet fokuserade på rumslig och tidsmässig variation i klimatet vad gällde ekens vår- och höstfenologi. Utöver att skärskåda årets fasor i naturen studerades även en mängd arter som äter ek, liksom arter som äter arter som äter ek.

I ett samarbete med skolbarn i Sverige lanserade forskarna ett stort datainsamlingsprojekt, där skolbarnen fastställde fenologin hos ekar och dessutom samlade insekter landet runt.

Resultaten har publicerats dels i form av en vetenskaplig artikel, dels i en animerad film om förhållandet mellan klimat, fenologi och födovävar på ek.

2015

Projekt: Historieforskarna. Vetenskapsteater på Universeum

Projektansvariga: Dorotea Blank och Mikael Östlund, Skolsamverkan, Chalmers

Resultat och erfarenheter: Medlen har använts till kostymer, rekvisita, manus och skådespeleri för att starta *Historieforskarna*. Det är en vetenskapsteater på Universeum i Göteborg i samarbete med Göteborgs universitet och Chalmers inklusive studentspexare i "Föreningen Gamla Västar". Där har historiska forskare i historiskt korrekta kläder och med rätt rekvisita förklarat sin tids vetenskapliga upptäckter och experiment. Besökarna har blivit nyfikna och funderat på vad gammal och ny vetenskap betyder för vår värld idag och imorgon.

Följande föreställningar har spelats:

Sen kväll med Nobel. Penicillinets upptäckare Alexander Fleming, kärnfysikern Lise Meitner och Chalmers nobelpristagare Gustav Dalén förklarade varför de hade gjort sig förtjänta av Nobelpriset.

Hälsoresan eller Blodiglar, tvåå och penicillinkurer. 2000 år av hälsovetenskapliga framsteg presenterades av bland andra läkekonstens fader Hippokrates, medeltidens universalgeni Hildegard av Bingen och sjuksköterskans moder Florence Nightingale.

Tre lika unika forskare från förr. Besökarna fick möta den dubbla nobelpristagaren Marie Curie, den amerikanska IT-specialisten Grace Hopper och den brittiska antropologen Mary Kingsley, som studerade både människor och fiskar.

Om apornas uppkomst. Charles Darwin lät Mary Kingsley och Linnés lärlunge Pehr Löfving, ta del av evolutionsteorin. Apan Selma var också med.

Galileo och Ptolemaios. Ett möte mellan den antika astronomen Klaudios Ptolemaios som trodde att jorden var universums centrum, och den moderna astronomens fader Galileo Galilei som förstod att jorden kretsade runt solen.

2013

Projekt: Dream business. Samtal och forumteater på temat människohandel

Projektansvariga: Ninna Mörner, redaktör Baltic Worlds och Jeanette Roos, adjunkt i estetiska lärprocesser

Resultat och erfarenheter: Hösten 2013 satte Orienteatern i Stockholm upp pjäsen *Dream Business* av Michaela Granit och med Kerstin Perski som regissör. Detta drama om ett nutida slaveri i form av människohandel gav en förståelse för människors olika villkor och gjorde en djupdykning i frågan om människors lika värde.

Roos och Mörner är verksamma vid Södertörns högskola. Med Dream Business som språngbräda ordnade de seminarier och workshoppar, där unga, kulturarbetare, forskare från olika discipliner, studenter, lärare och en intresserad allmänhet fick mötas.

Projektledarna skriver: "Elever och lärare som fick närma sig problematiken via sina egna föreställningar och drömmar visade en empati och förståelse som vi inte tror varit lika stark om de inte fått spegla sig själva i tematiken via forumteater."

De påpekar dessutom att ytterst verkliga och krassa villkor för människor i vår omvärld behöver fakta och sakkunniga som kan föra tillbaka pjäs och egna intryck till verkligheten. Men mötet mellan fiktion och fakta var inte okomplicerat. Samtidigt som man vill undvika stereotypa bilder, måste man kunna se mönster, anmärker de.

Tillsammans med representanter för teatergruppen höll projektledarna och en norsk teaterpedagog en workshop för studenter på år 1 på Nordisk Instituttt for scene och studio, NISS. Då undersöktes pjäsen, och deltagarna lärde sig mer om ämnet av organisationer som arbetar med personer utsatta för människohandel och inom prostitution. Ninna Mörner stod för den fackgranskande kunskapen om människohandel, medan Jeanette Roos ledde gestaltnings- och värderingsövningar, och deltagarna försökte relatera sina liv och val till pjäsen och verkligheten.

Projektledarna höll även möten för gymnasielärare kring Dream Business, då deltagarna undersökte hur teater och verkligheten kan mötas och hur pjäsen framför allt kan spegla ungdomarnas liv och drömmar. Senare fick gymnasieklasser se pjäsen och delta i en teaterpedagogisk workshop.

I seminarierna *Kroppen, feminism och drömmar, Hierarkier och utsatthet i ett nytt Europa* samt *Finns det ett liv efter människohandeln?* medverkade forskare och experter i bland annat socialantropologi, sociologi, historia, etnologi, statsvetenskap, folkrätt, psykoterapi samt i etnicitet och migration. En slutsats var att det någonstans betalas ett högt pris för att öka vår standard.

2011

Projekt: Att utmana traditionella könsmonster inom undervisning i naturvetenskap /teknik.

Projektansvarig: Eva Silfver, professor

Resultat och erfarenheter: Eva Silfver är verksam vid Umeå universitet. Hennes studie genomfördes i samarbete med Umevatoriet och vilar på teorier om exkludering/integrering samt hur sådana processer hänger samman med kön/genus och identitetsskapande. Umevatoriet är ett science center i Umeå, där skolklasser kan boka in sig för teman och upplevelser inom naturvetenskap, teknik och matematik.

Studien riktade in sig på tekniktemat Månbas Umeå och riktade sig främst till elever i årskurs tre. Eleverna observerades i tre steg, då händelser kan ha blockerat elevers intresse för naturvetenskap och teknik.

- 1) I skolans förberedande steg märktes tre typer av exkludering:

- Två elever tog över arbetet. och de andra blev/gjordes till åskådare
 - En elev tog kommandot, och de andra blev/gjordes till utförare
 - Två elever ”skojade bort” uppgiften och lämnade samtidigt den tredje personen utanför gemenskapen
- 2) När eleverna byggde månbasen på Umevatoriet observerades några kritiska händelser:
- En pojkelev tog över bygget och de andra såg passivt på. Alternativt hejade flickorna på och öste beröm över pojken som byggde
 - Några av pojkeleverna i en grupp gjorde byggprojektet till en tävling med andra grupper. Andra elever stressades av tävlingsinslaget
 - Elever skämdes för att redovisa och till och med gömde sig då det var dags för redovisning
- 3) Efterarbetet i skolan blev främst en skrivuppgift. där eleverna fick berätta vad de varit med om. Några elever – främst flickor – skrev flera sidor, medan andra – främst pojkar – bara skrev ett par rader.

Silfvers reflektion är att mönster av exkludering/inkludering i vissa fall var tydligt könade. Det gällde särskilt för att bygga månbasen, där pojkarna tog för sig betydligt mer än flickorna. Men könsuppdelningen märktes också i hur uppgiften introducerades och följdes upp i skolan. Hennes slutsats är att introduktionen i klassrummet var central för att alla skulle känna sig inkluderade i teknikuppgiften på Umevatoriet.

Lärdomarna av studierna ska utnyttjas till att skapa ett antal ”cases” inom undervisningen vid lärarutbildning inom NO/teknik-området. Sådana fall kan till exempel visa hur elever sätter gränser för varandra, bjuder in eller stänger ute varandra.

Silfver föreslår att teaterdelen på Umevatoriet kan byggas ut och utvecklas med hjälp av dramapedagogisk litteratur.

2003

Projekt: Vidareutveckling, fördjupning och breddning av rapporteringen om den vetenskapliga forskning som anknyter till rovdjur

Projektansvarig: Ann Dahlerus, dåvarande generalsekreterare i Svenska Rovdjursföreningen

Resultat och erfarenheter: Svenska Rovdjursföreningen, SRF, anlidade Andrés Ordiz, forskare vid det skandinaviska björnprojektet, att skriva rapporten *De stora rovdjurens ekologiska roll. En kunskapssammanställning baserad på aktuell forskning.*

Rapporten beskriver de stora rovdjuren lo, järv, björn och varg i Skandinavien och deras ekologiska roll. Några av slutsatserna är att topprovdjur kontrollerar stammarna av växtätare, att de påverkar bytesdjurens beteende och kontrollerar populationerna av mindre

rovdjur. Dessutom gynnar topprovdjur biologisk mångfald, och vissa rovdjur har en viktig funktion som asätare. De stora rovdjursarterna är inte utbytbara, och jakt kan inte ersätta predation. Författaren konstaterar avslutningsvis att förvaltning av rovdjur till stor del handlar om att hantera människor.

Våren 2012 blev rapporten och en populär sammanfattning klara, och de presenterades vid ett seminarium som hölls i samverkan med Naturhistoriska riksmuseet och Rovdjurscentrat de 5 stora. Seminariet kallades *Rovdjurens ekologiska roll – och ekosystembaserad förvaltning*. Bland de ungefär 60 deltagarna fanns förvaltare, forskare och organisationer som berördes av rovdjursfrågan. Bland de medverkande fanns utöver Andrés Ordiz även forskare från Sveriges Lantbruksuniversitet, Holmen skog, Stockholm Resilience Center och Naturhistoriska riksmuseet.